

Studying the Contribution of Musically Produced Works to the Resistance Literature of Iran and Chile Based on Hamid Sabzevari and Victor Jara's Poetries

Majid Hussein Zadeh Bandghiri¹, Faraydoon Tahmasabi², Shabnam Hatampour³, Farzaneh Sorkhi⁴

Abstract

Any warfare requires the right weapons and tools, and, in general, one of the reasons for dominating one side against the other engaging in a fight is how the type of weapons is efficiently used. This duty has always been on the shoulders of the art and literature of nations to immortalize the spirit of valor and epics, battles and bravery of their nations. When the poet's poetries turn into songs and music, they reach boundlessness and scope and break through the usual geographical and defined boundaries. The present study, by using a descriptive, analytical method and a library tool, aims to examine the musical works that are adopted from the poems of two great Iranian and Chilean contemporary poets: Hamid Sabzevari and Victor Jara. The results of this research indicate that the poems of Hamid Sabzevari became an epic and musical work during the victory of the Islamic revolution and the sacred defense and had an irreplaceable contribution in such victories. However, since they had not been translated into other languages, the extent of his influence has not gone globally. However, on the other hand, Victor Jara's poetry and music have successfully received a lot of attention due to their global aspect and their translation in different languages of the world, especially Latin America and even Iran.

Keywords: resistance literature, music, Hamid Sabzevari, Victor Jara

¹. Ph.D Student, Assistant professor, Department of Persian Language and Literature, Shushtar Branch, Islamic Azad University, Shushtar, Iran majid.h1157@gmail.com

². Assistant professor, Department of Persian Language and Literature, Shushtar Branch, Islamic Azad University, Shushtar, Iran (Corresponding Author) drftahmasabi@yahoo.com

³. Assistant professor, Department of Persian Language and Literature, Shushtar Branch, Islamic Azad University, Shushtar, Iran shabnamhatampour@gmail.com

⁴. Assistant professor, Department of Persian Language and Literature, Shushtar Branch, Islamic Azad University, Shushtar, Iran sorkhifarzane@gmail.com

* This article is taken from the doctoral thesis of Persian language and literature, Islamic Azad University, Shushtar branch.

References

Books

1. Esmaili, Reza, Mohaddisi Khorasani, Mostafa, Esrafil, Hossein, (2017), **This Call for Freedom**, Tehran: Simorgh Art.
2. Basiri, Mohammad Sadeq, (2008), **Analytical Course of Resistance Poetry in Persian Literature**, Kerman: Shahid Bahonar University.
3. Hossampour, Saeed and Hajbi, Ahmed, (2007), **Poetry of resistance literature in textbooks**, **Tehran**: The Foundation for the Preservation of Works and Publication of Values of Sacred Defense.
4. Jorge Luis Borges and others, (2003), **Latin American poetry in the 20th century**, translated by Farida Hassanzadeh, Tehran: Third edition.
5. Kazemi, Mohammad Kazem, (2011), **Ten Poets of the Revolution**, Tehran: Surah Mehr.
6. Kakaei, Abdul Jabbar, (2008), **Comparative Study of Resistance**, Themes in Iranian and World Poetry, Tehran: Palisan.
7. Sabzevari, Hamid, (1988), **Song of Pain**, Tehran: Kayhan Institute.
8. _____ (1989) **Sepideh hymn**, Tehran: Keihan Institute.
9. _____ (1989) **another hymn**, Tehran: Soroush.
10. Shokri, Ghali, (1997), **Adab al-Muzazarah**, Beirut: Dar al-Faq al-Jadideh.
11. Faiz, Mustafa, (1988), **Hale Ahl Dard**, 2nd edition, **Tehran**: Islamic Revolution Documentation Center.
12. Mohammadi Rozbahani, Mahbobeh, (2009), **I swear to the palm, I swear to the olive, a comparative study of Iranian and Palestinian resistance poetry**, Tehran: Foundation for the Preservation of Works and Publication of Sacred Defense Values.
13. Victor Jara, (1989), **My Guitar**, translated by Mohammad Hassan Sajjodi, Isfahan: Naqsh Mana.

Articles

14. Oladian, Nasim, (2004), "About Victor Jara, the revolutionary musician of Chile", Farhang and Ange magazine, No. 5, pp. 38-36.
15. Besharti, Javad (2007), "People of one heart will never fail", 9th year, Jam Jam, pp. 8-9.
16. Parvinzad, Shahla, (2008), "Bibliography of Professor Hamid Sabzevari", Kihan Farhani, No. 191, pp. 20-22.
17. Turk Tatari, Mohammad Reza, (2013), "Stranger fruit", Gozaresh magazine, number 228, pp. 62-60.
18. Jafari Arghieh, Fatemeh, (2013), "Voice of protest of the pen", Gozaresh magazine, No. 228, pp. 56-55
19. Davrpanah, Reza, (2016), "Encyclopedia of Islamic World", publication number 22, pp. 723-721.
20. Rabiyan, Mohammad Reza, (2015), "Music and Traditions of Protest", Azma Magazine, No. 45, pp. 22-23.
21. Sangri, Mohammad Reza, (2013), "Resistance Literature", Poetry Magazine, No. 39, pp. 1-9
22. Sadeghi Borujeni, Khosrow, (2013), "This land is ours", Chista magazine, number 210, pp. 796-793.
23. Mohammadpour, Mohammadamin, (2013), "Victor Jara, Poet and Singer of the People", Iranian Vision Monthly, No. 69, pp. 95-94.

24. Mohammadian, Abbas and Rajabi, Muslim, (2015), "Effects of resistance literature in the poems of Hamid Sabzevari", Journal of Resistance Literature, No. 4, pp. 195-216
25. Mir Qadri, Seyyed Fazlullah and Kayani, Hossein, (2012), "Elements of the Literature of Resistance in the Qur'an", Two Quarterly Journals of Literary Studies of Islamic Texts, Tamdani Islam Research Institute, No. 1, pp. 69-95.
26. Homayoun, Ramtin, (2017), "Music in Iran: a compact chapter of the history of music in Iran", Moqam Musigaei publication, No. 3, pp. 6-11.

Thesis

27. Seddigianzadeh, Qasim, (2013), "Study of sustainability components in the poem of holy defense based on the poem of Qaisar Amin Poro Salman Herati", supervisor Dr. Ahmed Amiri Khorasani, Shahid Bahonar University, Kerman.

Electronic resources

28. Shadmehri, Nilofar, (2017), "Barpakhiz", the sound of music, comprehensive Iranian music database <http://music.iranseda.ir>
29. Nadimi, Ali, (2017), "Barpakhiz", the sound of music, comprehensive Iranian music database <http://music.iranseda.ir>
30. Fars news agency, (2019) <http://farsnews.ir>

بررسی آثار موسیقایی برآمده از ادبیات پایداری ایران و شیلی با تکیه بر شعر

حمید سبزواری و ویکتور خارا

مجید حسین زاده بندقی‌ری^۱، فریدون طهماسبی^۲، شبنم حاتم‌پور^۳، فرزانه سرخی^۴

چکیده

هر مبارزه‌ای به سلاح و ابزار مناسب نیازمند است و عموماً یکی از دلایل برتری یک طرف مبارزه با دیگری، نوع ادوات جنگی و کارآیی آن است. این رسالت همواره بر دوش هنر و ادبیات ملت‌ها بوده است تا روح سلحشوری و حماسه‌ها، نبردها و شجاعت‌های ملت‌هایشان را جاودانه کنند. هنگامی که اشعار شاعر، تبدیل به آهنگ و موسیقی می‌شوند، به بی‌مرزی و وسعت می‌رسند و مرزهای جغرافیایی و تعریف شده معمول را در می‌نوردند. نویسنده در این پژوهش به شیوه توصیفی تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای در صدد آن است تا به بررسی آثار تولید شده موسیقایی که برگرفته از شعر دو تن از شاعران بزرگ معاصر به نام‌های حمید سبزواری از کشور ایران و ویکتور خارا از کشور

^۱ . دانشجوی دکتری، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران. majid.h1157@gmail.com

^۲ . استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران (نویسنده مسئول) drftahmasbi@yahoo.com

^۳ . استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران shabnamhatampour@gmail.com

^۴ . استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران sorkhifarzane@gmail.com

شیلی، بپردازد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که اشعار حمید سبزواری در دوران پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس به اثر حماسی و موسیقایی تبدیل گردید و نقش بی بدیلی را در پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس ایفا نمود؛ اما به دلیل عدم ترجمه آثار این شاعر به سایر زبان ها، میزان تاثیرگذاری آن به درون مرزهای کشور محدود گردید. اما در طرف مقابل، شعر و موسیقی ویکتور خارا به دلیل جنبه جهانی داشتن و ترجمه آن ها در کشورهای مختلف دنیا به ویژه آمریکای لاتین و حتی ایران مورد توجه و اقبال فراوان قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: ادبیات پایداری، موسیقی، حمید سبزواری، ویکتور خارا.

۱- مقدمه

هر اندیشه معترض و منتقدی که به جد در پی اصلاح و تغییر ناراستی ها باشد، ابزاری برای اعتراض و مبارزه دارد و مسیر مشخصی را پی می گیرد؛ برای اغلب شاعران، نویسندگان و هنرمندان مبارز و معترض، اصلی ترین سلاح مبارزه، هنر آن هاست، هنری در قالب شعر، موسیقی و ترانه در برابر مقوله هایی چون ستم، بی عدالتی و استبداد که همگی متأثر از زندگی و جامعه ای است که در آن زندگی می کنند. «هنر و اندیشه، همیشه یکی از صداها، پر قدرت اعتراض و وجدان بیدار جوامع انسانی بوده است و اعتراض توسط هنرمندان و متفکرین در همه نقاط دنیا رایج بوده و هست. در میان این صداها، صدای ادبیات و به خصوص شعر، تأثیر بسزایی داشته و در بیشتر مواقع به سرنگونی دیکتاتورها و تغییر جامعه از نظر فکری کمک بسیاری کرده است که این خود به ارتباط گسترده ادبیات با مردم باز می گردد و درست به همین جهت است که اعتراض اهل ادب دامنه و برد گسترده ای در جامعه داشته و تأثیر فراوانی بر جای می گذارد و تاریخ معاصر، هیچ گاه از اعتراض خالی نبوده است» (جعفری ارژیه، ۱۳۹۰: ۵۵).

هدف ادبیات مقاومت آن است که بر تباهی و ستم حاکم بر جامعه تمرکز نموده و در جهت بهبود آن بکوشد. به همین سبب است که عرصه هنر موسیقی به کمک شاعران آمده تا میزان اثرگذاری شعر مقاومت و عرصه جغرافیایی آن را توسعه ببخشد. در حقیقت «ادبیات مقاومت می کوشد تا نقطه های تاریک زندگی جامعه را به قصد اصلاح مطرح کند و به این منظور به بسیاری از سستی ها، بی عدالتی ها، نابسامانی ها، بی توجهی ها و... می تازد و سلاح کوبنده و مؤثر انتقاد را همیشه در دست دارد؛ گاه جامعه رنج کشیده و بحران دیده را جرقه ای لازم است تا به جوشش و تلاطم همه گیر برسد و این رسالت را هنرمندان و اهل ادب بر عهده دارند» (صدیقیان زاده، ۱۳۹۰: ۱۸۶).

این نقش را «برای تشویق و تشجیع مردم به نجات و دفاع از ارزش های ملی و دینی در برابر مهاجمانی استفاده می کنند که در پی تحمیل قدرت خود هستند» (میرقادری و کیانی، ۱۳۹۱: ۷۲).

«از آنجا که مقاومت و پایداری جزء تفکیک ناپذیر فطرت و سرشت انسانی و به تبع آن جزء جدایی ناپذیر ملت ها و جوامع بشری است، می توان این مقوله را دارای بیشترین وجوه اشتراک ملت ها با یکدیگر دانست.» (فرمی - باف، ۱۴۰۱: ۲۳۱).

در میان کشورهای مختلف جهان، کشورهای ایران و شیلی به واسطه حوادثی که به ویژه در قرن

اخیر بر این سرزمین‌ها رفته است کشورهای شناخته شده و مهم تلقی می‌شوند. کشور ایران با از سرگذراندن ظلم، استبداد و عقب ماندگی در حکومت‌های دست‌نشانده انگلیس و آمریکا در دوران قاجار و پهلوی و تجربه انقلاب اسلامی و دفاع مقدس برای دستیابی به استقلال و آزادی از هیچ کوشش و تلاشی دریغ نکرد. «پرشورترین واقعه تاریخ معاصر ایران، پیروزی انقلاب اسلامی است که این شور و شوق به طور طبیعی در شعر شاعران آن سال‌ها انعکاس یافته است» (کاظمی، ۱۳۹۰: ۲۱).

تاریخ کشورهای آمریکای لاتین با استعمار و پس از آن دولت‌های برآمده از کودتاها و انقلاب‌ها و ظهور و سقوط‌های مکرر در هم تنیده است و لاجرم بخش مهمی از شعر این منطقه، شعر اعتراضی و بیانگر دردها و مقاومت مردمان آن است. کشور شیلی نیز در برابر استعمار اسپانیا و قیام علیه آن‌ها و تلاش‌های بعدی برای رسیدن به استقلال و هویت ملی، دارای پیشینه تاریخی مهمی است که اصلی‌ترین بستر شکل‌گیری ادبیات پایداری در این کشور به‌شمار می‌آید.

۱-۱- بیان مسئله

جایگاه و اهمیت هنر و میزان اثرگذاری آن بر پدیده‌های اجتماعی بر کسی پوشیده نیست. موسیقی از جمله هنرهایی است که در ادبیات پایداری مورد توجه شاعران و نویسندگان کشورهای مختلف قرار گرفته است. این مهم در کشورهایی که زمینه خلق آثار پایداری در آن‌ها وجود دارد به مراتب پررنگ‌تر نشان داده می‌شود.

در این پژوهش دو کشور ایران و شیلی با دو جغرافیای متفاوت از آسیای جنوب غربی و آمریکای لاتین با زبان و فرهنگ مختلف انتخاب شده‌اند که این ابزار مهم - موسیقی - در ادبیات پایداری آن‌ها مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد. در این میان پرسش‌های ذیل مطرح می‌گردد که در این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی، به بررسی آن‌ها می‌پردازیم:

الف) آیا شعر پایداری شاعران مورد نظر به اثر هنری تبدیل شده است؟

ب) در صورت تولید اثر موسیقایی، میزان تاثیرگذاری و انتشار آثار تولید شده چقدر است؟

۱-۲- پیشینه پژوهش

با تحقیق صورت گرفته در زمینه ادبیات پایداری در شعر حمید سبزواری و ویکتور خارا تاکنون پژوهشی تحت عنوان «بررسی آثار موسیقایی برآمده از ادبیات پایداری ایران و شیلی با تکیه بر شعر حمید سبزواری و ویکتور خارا» به این موضوع نپرداخته است و این مقاله برای نخستین بار، این موضوع را مورد بررسی قرار می‌دهد.

دامنه تحقیقاتی این مقاله شامل اشعار حمید سبزواری در سه اثر او به نام‌های سرود درد، سرود سپیده و سرودی دیگر است و همچنین مجموعه اشعار ترجمه شده ویکتور خارا تحت عنوان «گیتار من» را در برمی‌گیرد.

۳-۱- ضرورت و اهمیت پژوهش

با توجه به جایگاه موسیقی در ادبیات پایداری به عنوان مهم‌ترین ابزار مبارزه و همچنین اهمیت ایران و شیلی به عنوان کشورهایی که در دوره‌های مختلف به‌ویژه در یکصد سال اخیر تحت حاکمیت ظلم و استبداد، جنگ و مبارزه بر علیه دیکتاتورها بودند، اهمیت بررسی این ابزار مهم در شعر شاعران دو کشور نمایان می‌گردد.

۴-۱- روش پژوهش

این پژوهش با استفاده از شیوه توصیفی- تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای در صدد آن است تا به بررسی آثار تولید شده موسیقایی که برگرفته از شعر دو تن از شاعران بزرگ معاصر به نام‌های حمید سبزواری از کشور ایران و ویکتور خارا از کشور شیلی، بپردازد.

۲- بحث و بررسی

۱-۲- مبانی نظری

۱-۱-۲- ادبیات پایداری

به واژه پایداری از زوایا و جنبه‌های مختلف و متفاوت می‌توان نگریست. از یک زاویه، پایداری به معنای استقامت و ایستادگی در برابر سختی‌ها، مشکلات، ظلم و بیداد و ستم است که بدون محدود بودن در زمان و مکان خاص در ادبیات جهان ظهور و بروز پیدا کرده است. گروهی از زاویه اجتماعی و با تأکید بر مقولاتی نظیر عدم وجود آزادی، قانون گریزی، استبداد داخلی و تجاوز خارجی، ادبیات پایداری را به آثاری اطلاق نمودند که «تحت تأثیر شرایطی چون اختناق و استبداد داخلی و نبود آزادی‌های فردی و اجتماعی، قانون‌گریزی و قانون‌ستیزی، غصب قدرت و سرزمین و سرمایه‌های ملی و فردی و ... شکل می‌گیرند» (سنگری، ۱۳۸۳: ۸۵).

گروهی نیز با اشاره به اتحاد ملت‌ها در برابر بیگانگان، ادبیات مقاومت را «در معنای جنگ با بیگانه، بازتاب روحی - روانی نسلی ایستاده در مقابل یک رویداد تاریخی که نشان از مشارکت و مباشرت آن نسل در برابر آن رویداد دارد» تعریف می‌نمایند. (کاکایی، ۱۳۸۰: ۹) گروهی دیگر غایت و هدف ادبیات پایداری را این‌گونه بیان می‌کنند: «ادبیات پایداری برآمده از سوی مردم و پیشروان فکری جامعه در برابر آن چه حیات مادی و معنوی آن‌ها را تهدید می‌کند، به وجود می‌آید و هدفش جلوگیری از انحراف در ادبیات و شکوفایی و تکامل تدریجی آن است» (بصیری، ۱۳۸۸: ۲۶).

در نهایت عده‌ای بر این عقیده‌اند که ادبیات مقاومت به آن دسته از آثار ادبی اطلاق می‌شود «که در متن زندگی مردم و درگیردار تحولات اجتماعی به وجود می‌آید و تنها جنگ بستر به وجود آمدن آن نیست» (محمّدی روزبهانی، ۱۳۸۹: ۲۸). در حقیقت «جان مایه این آثار، مبارزه با بیداد داخلی یا تجاوز بیرونی در همه حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ایستادگی در برابر جریان‌های ضد آزادی است» (حسام‌پور و حاجبی، ۱۳۸۷: ۱۲۲). اما «غالی شکری» با نگاهی وسیع، «ادب مقاومت را به مجموعه آثاری اطلاق نموده است که از زشتی‌ها و فجایع بیداد داخلی یا تجاوز بیرونی در همه حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی با زبانی ادیبانه سخن می‌گوید. برخی از این آثار پیش از رخ نمودن فاجعه، برخی در زمان جنگ و یا پس از گذشت زمان به نگارش تاریخ آن می‌پردازد» (غالی شکری، ۱۹۷۹: ۱۱-۱۰).

۲-۱-۲- موسیقی اعتراض

موسیقی، بخش غیر قابل تفکیک و انکارناپذیر زندگی انسان است و از همان ابتدای خلقت تا کنون همواره حضور مستمر و پررنگ داشته است. «اولین آشنایی انسان با موسیقی را از طریق صداهای طبیعت (باد، پرندگان، رعد و برق و ...) حدس زده‌اند و اولین گام‌ها برای تولید صدا را، بعد از تقلیدهای حنجره‌ای، یافتن لوله‌های مجوف و سوراخ کردن و دمیدن در آن‌ها و سپس کشف قابلیت تشدید صوت در کاسه خالی و بستن زه بر روی آن و به ارتعاش در آوردن آن با انگشت و ...، تکامل آن‌ها در گذر زمان دانسته اند. گذشته از نقوش غارها و آثار دستی اولین انسان‌ها که قابلیت استخراج مفاهیم موسیقایی از آن‌ها وجود دارد، اولین آثار مشخص موسیقی از کهن‌ترین عهده‌ها، نقش چنگ (هارپ) بر سنگ‌کنده شده‌ای است که از مردم سومر باقی مانده و مربوط به حدود دو هزار سال قبل از میلاد مسیح است.

تکامل عملی موسیقی مربوط به دوران طلایی یونان باستان و تجلی اساطیر یونانی در قالب‌های هنری است» (همایون، ۱۳۷۷: ۶). اگر بخواهیم نقش کاربردی موسیقی را در طول زندگی و حیات بشر مورد کنکاش قرار دهیم باید به «آوازهای پارو زنان آب‌ها، گندم کاران دشت‌ها، لایلی مادران، طبیبان قدیم، اوراد و عزایم راندن شیاطین و غیره که هنوز هم در موسیقی مناطق بدوی دیده می‌شود، اشاره نمود» (همان).

موسیقی در طول حیات خود، دوران پر فراز و نشیبی را پشت سر گذاشت. موسیقی جهان متمدن امروز حاصل تلاش هنرمندانی است که در هر دوره، آثار شایسته، جاودان و فراموش نشدنی را به بشریت تقدیم نمودند بنابراین اهمیت و گستردگی هنر موسیقی و نقش آن در زندگی اجتماعی انسان‌ها بر کسی پوشیده نیست. یکی از انواع موسیقی که همواره در حوادث تاریخی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشورها نقش مهمی را ایفا نموده است؛

موسیقی اعتراض است. برای درک درست از موسیقی اعتراض، باید تعریفی ارائه گردد که نقش و جایگاه آن را در انقلاب‌ها، جنبش‌ها و ... مشخص نماید. در این زمینه تعریف‌های مختلفی برای این نوع موسیقی ارائه شده است: «از نظر دنیسوف (denisov) - استاد جامعه‌شناسی - موسیقی اعتراض، بیانیه‌ای است اجتماعی-سیاسی با هدف آگاه کردن دیگران از مشکلات اجتماعی و پیشنهاد راه‌حلی برای آن. وی این ترانه‌ها را به دو نوع تقسیم می‌کند: مغناطیسی که در آن، ترانه به جذب مردم به جنبش و افزایش انسجام کمک می‌کند و بلاغی، که دارای پیام مستقیم بوده و خشم و خروش را برای ایجاد تغییر به مخاطب منتقل می‌کند» (ترک تتاری، ۱۳۹۰: ۶۰).

در حالت کلی موسیقی اعتراض پدیده‌ای است که «در ارتباط با یک جنبش متولد شده و خود بخشی از آن تبدیل می‌شود. بارها پیش آمده که وقتی حرکت به‌گونه‌ای به سکون رسیده است، این موسیقی است که می‌تواند به‌عنوان تنها نماد زنده جنبش حضور داشته باشد و حتی سال‌ها بعد نمایندگی جنبش را بر عهده داشته و یک نیروی بالقوه برای پیدایش جنبشی دیگر باشد» (همان).

از قرن هجدهم به بعد که جنبش‌های مختلفی در زمینه‌های مخالفت با جنگ، نژادپرستی، نظام‌های برده داری، انقلاب‌های کارگری و... به وقوع پیوست به‌ویژه در «قرن بیستم که یکی از ناآرام‌ترین قرن‌ها بوده است و انقلاب‌های سیاسی و اجتماعی در این قرن، زمین و زمان را دگرگون کرد و سربازان، سرود خوان، به عرصه‌های جنگ شتافتند» (ربیعان، ۱۳۸۵: ۲۳). افراد شاخصی در این عرصه ظهور کردند که علاوه بر این که موسیقی‌شان جنبش‌ها را به حرکت رو به جلو سوق می‌داد، خود، بخش جدایی‌ناپذیر جنبش بودند. از جمله این شخصیت‌ها می‌توان به باب دیلن در آمریکا، ویکتور خارا (victor lidio jara martinez) درشیلی، سیلیو رودریگز (Silvio Rodriguez domingues) در کوبا، فدریکو گارسیا لورکا (Federico Garcia lorca) در اسپانیا، علی پریمر در ونزوئلا، میکیس تئودور اکیس (mikid theodor akis) در یونان، ولادیمیر ویسوتسکی (viadimir vysotskiy) در شوروی اشاره نمود.

۲-۲- زندگی‌نامه شاعران

۲-۲-۱- جستاری در زندگی حمید سبزواری

نامش حسین، فرزند مرحوم عبدالوهاب، شهرتش ممتحنی و تخلصش حمید، ولادتش ۱۳۰۴ و زادگاهش سبزواری است. پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، به علت فعالیت‌های سیاسی‌ای که پیش از کودتا داشت، تحت تعقیب قرار گرفت و مدتی متواری بود. با شکل‌گیری تدریجی فضای انقلابی در کشور، سبزواری به سرودن شعرهای انتقادی و انقلابی روی آورد. در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی، سرودهای انقلابی معروفی ساخت.

مقام معظم رهبری در باب اهمیت شعر انقلاب و جایگاه آن، در مقدمه کتاب «این بانگ آزادی» می‌فرمایند: «شعر دوران انقلاب در میان همه مقاطع تاریخی طولانی، این ویژگی را دارد که تقریباً یک دست و کامل در جهت آرمان‌ها و هدف‌های والا و سخنگوی احساسات و افکار و جهت‌گیری‌های ملت‌نی است که شاعر، از دل آن برخاسته و به آن دل بسته است. انعکاسی از روح بزرگ جامعه‌ای است که یک پارچه در جهت هدف‌ها و آرمان‌های الهی و انسانی گام برداشته و فداکاری کرده است. شعر هدف‌دار و سازنده مردمی است. شعر دربارها و میخانه‌ها و عشرت-کده‌ها نیست. شعر صحنه عظیم جهاد و سیاست و انقلاب و جهان‌نگری است. شعر خدایی است» (اسماعیلی، خراسانی، اسرافیلی، ۱۳۹۷: ۱۸).

شعر سبزواری را می‌توان روزنگار انقلاب تلقی نمود؛ چرا که تصویر مبارزات و فراز و فرودهای آن را در خود بازتاب می‌دهد. وی برای تحریک مردم بر علیه رژیم طاغوت و پس از آن دشمنان بعثی، از اوزان حماسی و مهیج بهره می‌برد تا بتواند بر حس وطن‌دوستی مردم و فراخواندن آن‌ها به جبهه نبرد اثرگذار باشد. شعر او مانند پرده‌ای است که تصویر مقاومت، ظلم‌ستیزی و پایداری در برابر تجاوز و ستم و بی‌عدالتی‌ها را ترسیم می‌کند و مخاطبان شعر او می‌توانند با اسطوره‌ها و نمادهای شعرش، هم‌ذات‌پنداری کنند.

«سبزواری در سه دهه آخر عمرش بارها از سوی دولت جمهوری اسلامی تکریم شد. در سال ۱۳۷۵ شمسی نشان دولتی «درجه یکم فرهنگ و هنر» را دریافت کرد و در سال ۱۳۸۲ شمسی، سازمان صدا و سیما او را «چهره ماندگار» معرفی کرد» (داورپناه، ۱۳۹۶: ۷۲۲). سبزواری، که از او باعنوان «پدر شعر انقلابی» یاد کرده‌اند، از طیف شاعران سنت‌گرا و کلاسیک جریان شعر انقلاب به‌شمار می‌رود که در محتوا به مضامین اجتماعی و سیاسی نظر داشت و به لحاظ قالب و زبان، به سنت شعری خراسان نزدیک بود. وی سرانجام در ۲۲ خرداد ۱۳۹۵ بر اثر کهولت سن و بیماری در تهران درگذشت.

مقام معظم رهبری در پیام تسلیت درگذشت ایشان، به برخی از ویژگی‌های این شاعر بزرگ اشاره می‌نمایند: «این نام ماندگار و پرافتخار، یادآور تلاش ارزنده هنرمندی سخت‌کوش و شجاع در پشتیبانی از انقلاب در عرصه شعر و ادب است. حمید سبزواری، صریح و ثابت قدم و موقع‌شناس، هنر والا و فاخر خود را به خدمت گرفت تا انقلاب اسلامی و نظام برآمده از آن را از جنبه اثرگذار شعر روان و جذاب، تغذیه و تأمین کند. سروده‌ها و منظومه‌های بلند و غزل‌ها و قصیده‌های خوش ساخت و پر مضمون او، ثروت ادبی در خوری را تقدیم انقلاب کرد. با انقلاب زیست و برای اسلام و انقلاب سرود و وفادارانه در کنار انقلاب ماند. رحمت و رضوان خدا نصیب او باد» (اسماعیلی، خراسانی، اسرافیلی، ۱۳۹۷: ۱۹).

آثار و سروده‌های حمید سبزواری به دو بخش تقسیم می‌شود: «بخش اول، محصول و مولود دوران اختناق است که شاعر با شجاعت و شهامت و ایمان راسخ بر حکومت تاخته و اوضاع نابسامان آن روز را نکوهش کرده

است... بخش دوم شامل سروده‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی است. اشعار این دوره با همه شیوایی و رسایی که دارد به سان سروده‌های ایشان در دوران اختناق همه یک‌دست نیست... علت نخست این که شاعر در دوران اختناق با درد و رنج دست به گریبان است و محیط موجود ملائم با طبع وی نیست، با آن به پیکار برمی‌خیزد و تمامی اندیشه و ذهن خود را به کار می‌گیرد تا اثری مؤثر و بدیع عرضه کند؛ اما وقتی مراد او حاصل شد طبعاً آن دردِ خلاقِ شورآفرین فرو می‌نشیند. علت دیگر، وقوع حوادثی است که به توالی و تعاقب پیش آمده و شاعر به مناسبت و ضرورت معجلاً شعری عرضه کرده است. بی‌تردید چنین اثری نمی‌تواند هم‌سنگ آثاری باشد که شاعر با میل و رغبت خویش سروده و مولود نیاز فطری اوست» (سبزواری، ۱۳۶۷: ۲۶-۱۸).

وی در همه قالب‌های کلاسیک اعم از: غزل، مثنوی، قصیده، رباعی و دوبیتی شعر سروده و در ساختن تصنیف و سرود تبحر فراوان دارد. سرود درد، نخستین دفتر شعر استاد حمید سبزواری است که سروده‌های سال‌های ۱۳۳۶ تا ۱۳۵۷ را در برمی‌گیرد. «اشعار آزاد و کلاسیک حمید در این دفتر، خبر از وجدان بیدار و آگاهی اجتماعی وی در شرایط دشوار می‌دهد. درست است که گاه سایه‌ای از اندوه و درد در این دفتر راه برده است اما این، زاییده تعهد و آگاهی است» (پروین‌زاد، ۱۳۸۱: ۲۰).

سرود سپیده، دومین اثر اوست که از طلوع فجر انقلاب اسلامی تا آغاز سال ۱۳۶۷ سروده شده است. آنچه در این دفتر که به اقتضای آن دوره یعنی؛ پیروزی انقلاب و دفاع مقدس دیده می‌شود، اغلب اشعاری حماسی در توصیف شهیدان و پاسداشت میراث آنان و یا تأکید بر لزوم هوشیاری و همچنین حفظ مرزهای عقیده و ایمان است.

سرودی دیگر، سومین دفتر از دیوان اشعار حمید سبزواری است. این دفتر دربرگیرنده ۱۴۲ قطعه از اشعار کلاسیک استاد از سال ۱۳۶۶ به بعد است.

۲-۲-۲- جستاری در زندگی ویکتور خارا

ویکتور لیدیو خارا مارتینس (victor lidio jara martinez) معروف به ویکتور خارا ترانه‌سرا و موسیقی‌دان مشهور شیلیایی در ۲۳ سپتامبر ۱۹۳۲ در «لانکون»، (lonquen) شهرکی نزدیک سانتیاگو، به دنیا آمد. پدرش مانوئل (manuel)، دهقان ساده‌ای بود و مادرش آماندا (amanda)، شعرهای بومی می‌سرود و بدین ترتیب خارا از کودکی با ترانه‌های روستایی آشنا شد. پس از مرگ مادرش دچار خلاء عاطفی شد و به مدرسه دینی رفت. اما پس از دو سال آن جا را ترک کرد و عازم دوره اجباری نظامی شد. پس از پایان دوره سربازی، خارا به دانشگاه رفت و در آنجا به مطالعه موسیقی بومی شیلی پرداخت. وی در سال ۱۹۶۹ میلادی هم‌زمان با سال‌های پر التهاب در شیلی، نخستین آلبوم خود را ارائه کرد. «از روزی که چشم به دنیا گشوده‌ام، در کشورم شاهد فقر، بی‌عدالتی و نابرابری-

های اجتماعی بوده‌ام. به گمانم احساس آواز خواندن برای خلقم نیز از همین جا سرچشمه می‌گیرد. سرسختانه معتقدم که انسان در دورهٔ زندگانی خود، باید آزاد باشد و برای عدالت تلاش کند» (خارا، ۱۳۸۸: ۱۰).

آشنایی او با تفکرات سوسیالیستی تأثیر مهمی در افکار و زندگی او به جا گذاشت و هویتی ضد امپریالیستی به موسیقی او بخشید. در سال ۱۹۶۹ میلادی حزب کمونیست، سوسیالیست‌ها و دیگر گروه‌های چپ شیلی ائتلافی به نام اتحاد مردم تشکیل دادند که یک سال بعد با معرفی سالوادر آلنده (Salvador allende) به‌عنوان کاندیدا، پیروز رقابت انتخابات شد. «پس از پیروزی حزب اتحاد مردم در انتخابات سپتامبر ۱۹۷۰، خارا طی سال‌های ۱۹۷۰ تا ۱۹۷۳ به سراسر شیلی سفر کرد و برای کارگران معدن و کارخانه‌ها، دانشجویان و دانش‌آموزان کنسرت برپا کرد» (محمدپور، ۱۳۹۰: ۹۵-۹۴).

در سال ۱۹۷۳ با وقوع کودتای پینوشه، بسیاری از انقلابی‌های پیشرو از جمله آلنده به قتل رسیدند و بسیاری دیگر نیز بازداشت شدند. خارا نیز در جمع دانشجویان دانشکدهٔ فنی دستگیر و به همراه تعداد زیادی از دانشجویان به استادیوم سانتیاگو منتقل شد. در آنجا استخوان‌های دست و انگشت‌های او را شکستند و از او خواستند در حضور سایر بازداشت‌شدگان آواز بخواند و او ترانهٔ (ما پیروز خواهیم شد) سرود مخصوص حزب اتحاد مردمی را خواند. در ۱۶ سپتامبر جسد تیرباران‌شدهٔ او را در کنار خیابان پیدا کردند. شعری که با نام «بیانیه» در استادیوم شیلی خوانده شد بارها و بارها به‌طور دسته جمعی خوانده و اجرا شد و در اذهان ماند. «آثار ویکتور خارا مملو از اندیشه‌های او دربارهٔ زندگی سادهٔ مردم شیلی است. او عشق زیادی به زحمت‌کشان شهرها و روستاها داشت و بسیاری از آهنگ‌هایش بزرگداشت این مردم زحمت‌کش است. در نهایت اندیشه‌های سیاسی ویکتور خارا به بخش مهمی از آهنگ‌های او بدل شد» (صادقی بروجنی، ۱۳۸۳: ۷۹۴).

وی در طول حیات هنری خود به جایزه‌ها و تقدیرهای مهمی دست پیدا کرد از جمله: «۱۹۶۸ جایزهٔ (odeon emi)، ۱۹۶۹ نخستین جایزهٔ فستیوال آواز جدید شیلی، ۱۹۷۱ جایزهٔ (laurel de oro) به‌عنوان بهترین آهنگساز سال، ۱۹۷۴ بهترین آلبوم فولکلوریک سال: «بیانیه» از طرف روزنامهٔ دیلی تلگراف لندن، ۱۹۷۵ جایزهٔ دیمان، جایزهٔ بزرگ صفحه برای بهترین آلبوم در فستیوال بین‌المللی مونتر سوئیس» (خارا، ۱۳۸۸: ۱۷).

امروزه نام و آوازهٔ ویکتور خارا، به‌عنوان شاعر و موسیقی‌دانی مبارز، نه تنها در شیلی و آمریکای لاتین، بلکه در بسیاری از کشورهای جهان، شناخته شده و مورد احترام است. وی از جمله شاعرانی است که به‌واسطهٔ جسارت، صداقت و مبارزات بی وقفه‌اش نزد ملت‌های آزادهٔ جهان محبوب و قابل ستایش است. در واقع، می‌توان او را از تأثیرگذارترین موسیقی‌دانان آمریکای لاتین به‌شمار آورد که استعداد فراوانی در موسیقی و عشقی عمیق به مردم شیلی داشت. ویکتور خارا از طریق ترانه‌هایش در حمایت از کارگران و مظلومان و همچنین انعکاس شرایط دردناک و نابسامان جامعه و انتقاد نسبت به آن‌ها پرداخت. «ویکتور خارا به قول «کریستی مور» (Christy moore)

تفسیرگر سیاسی - ، در موسیقی و فرهنگ شیلی تأثیر بسزایی داشته است. زندگی خارا انعکاس دوران پر آشوب شیلی است. خارا با موسیقی، عشق به مردم و سرنوشت شیلی و با هدف ایجاد اصلاحات در آمریکای لاتین درخشید» (اولادیان، ۱۳۸۴: ۳۸).

وی همچون سایر هنرمندان مبارز، موسیقی و مشخصاً گیتار خود را در راستای بیان اعتراض و انتقاد خود به مثابهٔ سلاحی مؤثر به کار می‌گیرد و این یکی از برجسته‌ترین و شاید منحصر به فردترین ویژگی موسیقی باشد. «اگر گیتار در مبارزهٔ ما، در شمار سلاح است، اگر گیتار در نبرد ما به مثابهٔ تفنگ عمل می‌کند، پس کسی که آن را در دست می‌گیرد باید انقلابی اصیل باشد» (خارا، ۱۳۸۸: ۱۹). خارا به استناد همین بی‌زبانی است که از مرزها فراتر می‌رود و در شعر و آهنگ و اعتراض و انتقادش به ستم ظالمان، با مردم مختلف در اقصای نقاط دنیا مرتبط می‌شود و شهرتی جهانی می‌یابد.

از نظر ویکتور خارا «موسیقی انقلابی نمی‌تواند وجود داشته باشد، مگر این که یک انقلابی در پس عمل خلاقیت ایستاده باشد... اگر موسیقی‌دان، کارگری انقلابی باشد، در کارش تجلی خواهد یافت و به هر صورت در زمان‌های مختلف و دگرگونی‌های بزرگ اجتماعی، مردمان را به حرکت درمی‌آورد» (همان: ۲۰) علاوه بر این ویژگی موسیقی، صداقت و هم‌گرایی او در مسیر مبارزه‌اش، وی را به چهره‌ای محبوب بدل می‌کند. «او هدایت بخش مهمی از جنبش‌های موسیقی آمریکای لاتین با نام «نووکانشیون» (nuevacancion) یا «آهنگ‌های تازه» را به خود اختصاص داده است. این جنبش درگیر فعالیت‌های انقلابی در آمریکای لاتین شد و بسیاری از هنرمندان این جنبش در اهداف و اندیشه‌های عمومی شریک شدند. در نهایت، اندیشه‌های سیاسی ویکتور خارا به بخش مهمی از آهنگ‌های او بدل شد» (صادقی بروجنی، ۱۳۸۳: ۷۹۴).

۳-۲- شعر به مثابهٔ ابزار مبارزه

یکی از راه‌های مبارزه با دشمن و بیان ظلم و استبداد داخلی و مظلومیت مردم، استفاده از ظرفیت زبان و قلم است. شاعران و نویسندگان با استفاده از این حربهٔ فرهنگی به مبارزهٔ تمام عیار با حاکمان ظالم و مستبد روی می‌آورند. شاعران شعر پایداری «در شعر خود احساسات و دردهای ملت خود را بیان می‌کنند و این نتیجهٔ وفاق و همراهی میهنی یا قومی در برابر هر گونه تجاوز بشری است» (ارجستانی، ۱۴۰۱: ۱۶۷).

۱-۳-۲- شعر به مثابهٔ ابزار مبارزه در شعر حمید سبزواری

حمید سبزواری از اهمیت، جایگاه و تأثیر قلم و بیان سخن به میان می‌آورد و خاطر نشان می‌سازد که تأثیر شمشیر قلم از شمشیر دو دم اگر بیشتر نباشد، کمتر نیست؛ لذا شاعر هیچ‌گونه هراسی از بیان عدل و آزادی در برابر پادشاهان ظالم به دل خود راه نمی‌دهد:

سخن باید خروش انگیز و خشم آمیز و طوفان را   که تیغ خامه هم تأثیر شمشیر دو دم دارد
اگر بی‌پرده می‌گوید حمید از عدل و آزادی   اگر صاحب‌کلاهان را گران آید چه غم دارد

(سبزواری، ۱۳۶۷: ۳۳۲)

با قلم این حربه لشکر شکن رو آورم   بر صف ضحاکیان چونان که پور آبتین

(همان: ۸۶)

خشم از کلکم نیارامد، ور آرامد بود   در حصاری گردد او از هفت دریا پارگین

(همان‌جا)

شاعر ضمن اشاره به سکوت در برابر استبداد و دشمن که سبب استمرار در ظلم و ستم آن‌ها می‌گردد، نه تنها هیچ هراسی به دل راه نمی‌دهد بلکه رسالت خویش را تا زمانی که مظلوم از دست ظالم به آسایش نرسد، ادامه می‌دهد:

ببند چو خاموشی تو، دشمن رجزخوانی کند   بلبل چو بر بندد زبان، هنگامه آغازد زغن

(همان: ۱۳۳)

وی قلم خواهم کز خصم نیندیشی   وندرین بادیه همگام شوی با من

(همان: ۲۲۷)

تا نیاساید از دست ستم مظلوم   مرا نیست ز اظهار حق آسودن

(همان: ۲۰۵)

میدان مبارزه به وسیله قلم و بیان به مرزهای جغرافیایی یک کشور محدود نمی‌گردد بلکه شاعر آزاده با مشاهده ظلم و استبداد در هر نقطه از عالم، به آن واکنش نشان می‌دهد. حمید سبزواری نیز وقایع دردناکی که بر مردم بی‌گناه بوسنی و هرزگوین از سوی متمدنین آمریکایی و اروپایی بر آن‌ها گذشت را افشا می‌نماید:

برخیزم و به شیوه مردان مرد   با تیغ خامه روی به میدان کنم

(سبزواری، ۱۳۸۱: ۱۱۶)

ای قلم، ای دست، ای شعر، ای زبان   پرده گیر از چهر صهیون و صلیب

داستان غربت انسان سرای   در هجوم تیغ و تزویر و فریب

(همان: ۳۵۰)

سبزواری با اشاره به این که بدخواهان با شمشیر قلم، دست به مکر و فریب و حيله می‌زنند؛ لذا این حربۀ مهم را باید از دست منافقان بی‌ایمان ستاند:

بگریخته قلم به یاری یاران
 بپریده زبان خصم را در کام
 (سبزواری، ۱۳۶۸: ۲۵)

شمشیر قلم ز دست بدخواهان
 ستوار نهاده گام و بگریخته
 جز در ره فکر و حيله و دستان
 ز آنان که قلم به کار نگرفتند
 (همان: ۲۶)

از دست منافقان بی ایمان
 نازم به شما که خامه بگریختید
 (همان جا)

که خون و خامه و فریاد بشکند خنجر
 کدام گوش شنیدست این شگفت سخن
 (همان: ۲۰۷)

شاعر، قلم در دست خود را به عصای حضرت موسی (ع) تشبیه می‌کند که باطل‌کننده و از بین‌برنده جادوی جادوگران دستگاه فرعون است، پس آن‌ها را با ید بیضای خود تهدید می‌کند:
 در کف من خامه، چو اندر کف موسی عصا   سامری را گو، بترسد از ید بیضای من
 (سبزواری، ۱۳۶۷: ۱۷۱)

۲-۳-۲- شعر به مثابه ابزار مبارزه در شعر ویکتور خارا

«شعر آمریکای لاتین با آن که مخاطبی جز خود نمی‌شناسد و همواره وقف جریان تاریخی خود است اما در کمال قدرت، صداقت و سخاوت به همه بشریت تعلّق می‌گیرد» (حسن‌زاده، ۱۳۸۳: ۱۸-۱۶) ویکتور خارا، در شعر معروف «بیانیه» یا گیتار من، باور و اندیشه‌اش را در این زمینه به وضوح بیان می‌کند؛ وی مدلی است که آوازه‌اش، احساس و خردورزی را با هم داراست. به عبارت دیگر، مبنای آگاهی‌اش را در مسیر مبارزه، عشق و عقل، توأمان می‌دهند. قلبش سرشار از عشق به محرومان است و عقلش، راهکار و نقش مسیر مبارزه را برایش ترسیم می‌کند و چنین مرحله‌ای از بلوغ و آگاهی، دورنمای روشنی را برایش به تصویر می‌کشد:

«نه برای عشق به خواندن است که می‌خوانم/ یا این که صدایم را به رخ بکشم/ من آواز می‌خوانم زیرا که گیتارم/ احساس و خردورزی را با هم داراست» (خارا، ۱۳۸۸: ۸۵).

شاعر این نکته را بیان می‌کند که قلب و احساسش متأثر از زمین و به عبارتی دردهای جاری جامعه است و در تلاش است تا همچون کبوتری اوج گیرد و به تعالی و رشد محرومان کمک کند. او نوای برخاسته از گیتارش را، بارور شده از غم و شادی توأمانی می‌داند که در اندیشه و احساس او جاری است؛ غمی که از بی‌عدالتی و محرومیت هم‌وطنانش ناشی می‌شود و شادی‌ای که از سر امیدواری به تحقق آمالش در وجودش جاری است؛ او متأثر از

«پارا» (violeta parra) از پیشگامان ترانه‌سرایی نوین در شیلی به بوی خوش بهار دل بسته است، بهاری که در پی تحقق تغییرات و ایده‌آل‌های مورد نظرش فرا خواهد رسید:

«گیتارم قلبی زمینی دارد/ و بال‌های کبوتری در پرواز/ چنان آبی مقدس است/ که غم و شادی را توأمان تعمید می‌دهد/ پس به قول ویولتا پارا/ آواز من هدفی یافته است/ و گیتارم سخت کار می‌کند،/ با بوی خوش بهاری» (همان)

خارا به صراحت می‌گوید که شعر و اندیشه‌اش در خدمت ثروتمندان نخواهد بود؛ بلکه وسیله‌ای است که او را به اعتلا خواهد رساند؛ وی شعر خود را برای کسب شهرت جهانی و مدحی زود گذر نمی‌خواهد. وی معنا و هویت و اثرگذاری شعر و آوازش را منوط به ایجاد اشتیاق مبارزه تا پای هویت، و اثرگذاری شعر و آوازش را منوط به ایجاد اشتیاق مبارزه تا پای مرگ می‌داند؛ به عبارتی، ارزش شعر و آواز به این است که مخاطب را به مبارزه تهییج کند:

«گیتار من نه برای ثروتمندان است/ نه برای همپالگی‌های توطئه‌گر آنها/ آواز من، داربستی است/ که برای رسیدن به ستارگان می‌سازیم/ چرا که آواز، هنگامی معنا می‌یابد/ که خون را در رگ‌های کسی به جوش آورد/ که می‌خواهد آواز خوانان بمیرد/ کسی که با صداقت، آوازهای راستین می‌خواند/ آواز من نه برای مدحی زودگذر است/ نه برای کسب شهرتی جهانی/ بلکه برای ژرفاهای سرزمینم است/ برای همین باریکه کوچک از زمین/ در جایی که همه چیز به آرامش می‌رسد/ و در جایی که همه چیز آغاز می‌یابد/ آوازی که آواز شجاعت باشد/ آوازی که برای همیشه تازه می‌ماند» (خارا، ۱۳۸۸: ۸۵).

۴-۲- آثار موسیقایی تولید شده از شعر شاعران

۴-۲-۱- آثار موسیقایی تولید شده از شعر حمید سبزواری

با بررسی صورت گرفته در آثار حمید سبزواری، اشعار زیادی از این شاعر بزرگ تبدیل به سرودهای فاخر انقلابی شده‌اند که در حرکت دادن جریان انقلابی و ایجاد شور، هیجان و جوشش در کوران حوادث مهم نقش بی‌بدیلی را ایفا نمودند.

شعر «خمینی ای امام» که در بردارنده آرمان‌های بلند حضرت امام (ره)، اعتراض به ظلم و ستم طاغوت، ننگ پذیرش ذلت و دعوت به اتحاد و قیام است؛ برای اولین بار در لحظه تاریخی ورود حضرت امام خمینی (ره) در فرودگاه مهرآباد در ۱۲ بهمن ۱۳۵۷ توسط گروه گر اجرا شد. شعر این سرود قبل از انقلاب و زمانی که حضرت امام (ره) از نجف به پاریس رفتند، سروده شد. محمود شاهرخی درباره موقعیت و زمان خلق این اثر می‌گوید: «او در آن روز که انقلاب در شرف پیروزی بود، در نیاوران و در جوار کاخ جور، سرود «خمینی ای امام» را می‌ساخت و با دوستان خود تمرین می‌کرد که در روز ورود امام با هم نوایی جمعی خوانده شد» (سبزواری، ۱۳۶۷: ۳۰).

حمید شاهنکیان در خصوص ویژگی این اثر می‌گوید: «این سرود دو ویژگی خیلی خاص دارد که آن را برتر از بسیاری از آثار دیگر می‌کند: ویژگی اوّل خودِ حضرت امام خمینی(ره) هستند. وقتی شما دربارهٔ انسانی با خصوصیات الهی حضرت امام (ره) صحبت می‌کنید خودِ این یک جذّابیت و گیرایی خاص و منحصر به فردی دارد و باعث ماندگاریش می‌شود. کما اینکه سرود «الله اکبر، خمینی رهبر» هم که در سال ۵۸ ساخته شد در تاریخ ماندگار شده است. ویژگی دوم، زمان تاریخی اثر است که بهای فوق العاده‌ای به آن بخشید» (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۹). اهمیت و جایگاه این سرود تا آنجاست که در اجرای مادهٔ ۱۲ کنوانسیون بین المللی حفظ میراث فرهنگی ناملموس، در فهرست ملی میراث ناملموس به شمارهٔ ۱۳۳۱ ثبت ملی شده است:

«خمینی ای امام، خمینی ای امام/ ای مجاهد ای مظهر شرف/ ای گذشته ز جان در ره هدف/ هر زمان می رسد از تو این ندا/ ای اسیران و مستضعفان به پا/ زیر بار ستم زندگی بس است/ نزد طاغوتیان بندگی بس است/ ز ما درود ز ما ترا سلام/ خمینی ای امام خمینی ای امام/ چون تو عزم صف دشمنان کنی/ ترک سر، ترک تن، ترک جان کنی/ نازم آن عزم دشمن شکار تو/ خشم تو، قهر تو، اقتدار تو/ لرزد از نام تو پایه ستم/ پشت اهریمنان گشته از تو خم/ مرز توحید را همچو سنگری/ حافظ ملت و دین و دفتری/ بود شعار تو به راه حق قیام/ ز ما تو را درود/ ز ما ترا سلام...» (اسماعیلی، خراسانی، اسرافیلی، ۱۳۹۷: ۱۵۸۴-۱۵۸۱)

شعر «آمریکا، آمریکا، ننگ به نیرنگ تو» که با خوانندگی اسفندیار قره‌باغی و آهنگ سازی علی راغب اجرا شد در ۴۸ ساعت ساخته شد. این سرود در زمان قطع رابطهٔ ایران و آمریکا در سال ۱۳۵۹ و به پیشنهاد سید احمد خمینی (ره) سروده شد. حمید سبزواری از شب تا صبح، متن سرود را آماده کردند و روز بعد، سید محمد میرزمانی آهنگ آن را تنظیم کرد و فردای آن روز در رادیو، نوار این سرود آماده گردید. محتوای این سرود نیز اعتراض به جنایات و فتنه‌انگیزی‌های آمریکا در دنیا و به‌ویژه در ایران است که شاعر در این سرود، ایلات متحدهٔ آمریکا را مظهر شیطان و دشمن بشریت معرفی نموده است:

«آمریکا، آمریکا، ننگ به نیرنگ تو/ خون جوانان ما می چکد از چنگ تو/ در همه گیتی به پاست نایره جنگ تو/ گوش جهان خسته از طبل بد آهنگ تو/ مظهر شیطان تویی، دشمن انسان تویی/ وی همه اهریمنی، سر حد فرهنگ تو/ رسم تو عصیان‌گری، کار تو ویران‌گری/ تیره شده عالم از حيله و نیرنگ تو/ دشمن هر ملتی، موجب هر ذلتی/ سایه هر وحشتی، فتنه هر امتی/ آمریکا، آمریکا، ننگ به نیرنگ تو/ خون جوانان ما می چکد از چنگ تو...» (اسماعیلی، خراسانی، اسرافیلی، ۱۳۹۷: ۱۶۰۹-۱۶۰۷).

شعر «هم‌پای جلودار» یک مثنوی با بیان حماسی است که از نظر ساختار ادبی شعر با مضمون و محتوای آن هم‌خوانی وجود دارد و در حمایت از مردم مظلوم و بی‌دفاع فلسطین، اعتراض به غصب سرزمین و ترغیب مردم به حمایت از مبارزان فلسطینی به مناسبت صدور فرمان تاریخی حضرت امام خمینی (ره) بر تعیین آخرین جمعهٔ ماه

مبارک رمضان به عنوان روز جهانی قدس سروده شد و توسط حسام‌الدین سراج و دکلمه فرج‌الله سلحشور به اجرا در آمد که تاکنون مورد توجه و اقبال فراوان قرار گرفته است:

«وقت است تا برگ سفر بر باره بندیم/ دل بر عبور از سد خار و خاره بندیم/ گاه سفر آمد، نه هنگام درنگ است/ چاووش می‌گوید که ما را وقت تنگ است/ گاه سفر شد باره بر دامن برانیم/ تا بوسه‌گاه وادی ایمن برانیم/ وادی پر از فرعونیان و قبطیان است/ موسی جلودار است و نیل اندر میان است/ تنگ است ما را خانه، تنگ است ای برادر/ بر جای ما بیگانه ننگ است ای برادر/ فرمان رسید این خانه از دشمن بگیرد/ تخت و نگین از دست اهریمن بگیرد/ یعنی کلیم آهنگ جان سامری کرد/ ای یاوران، باید ولی را یآوری کرد...» (سبزواری، ۱۳۶۸: ۹-۴)

شعر دیگری که حمید سبزواری تمام اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی را در آن جای داده است، «این بانگ آزادی» است که با آهنگ‌سازی احمد راغب و صدای محمد گلریز از جمله سرودهای انقلابی است که بن‌مایه‌های پایداری از جمله آزادی، اتحاد، نوید پیروزی و دعوت به مبارزه در آن به چشم می‌خورد:

«الله اکبر خمینی رهبر/ این بانگ آزادیست کز خاوران خیزد/ فریاد انسان‌هاست کز نای جان خیزد/ اعلام طوفان‌هاست کز هر کران خیزد/ آتش‌فشان قهر ملت‌های در بند است/ حبل‌المتین توده‌های آرزومند است/ الله اکبر خمینی رهبر/ دشمن بداند ما موج خروشانیم/ زاییده بحریم فرزند طوفانیم/ در سنگر اسلام گذشته از جانیم/ بازو به بازو صف به صف ما آهنین چنگیم/ سنگر به سنگر، جان به کف آماده جنگیم/ تخت شهنشاهان شد سرنگون از ما/ تخت تبهکاران شد واژگون از ما/ دامن آزادی شد لاله‌گون از ما/ ما حافظ آزادی و اسلام و قرآنیم...» (اسماعیلی، خراسانی، اسرافیلی، ۱۳۹۷: ۱۵۹۶-۱۵۹۵).

یکی دیگر از سرودهای انقلابی و خاطره‌انگیز حمید سبزواری «خجسته باد این پیروزی» است که توسط محمد گلریز اجرا شده است. محمد گلریز در خصوص این سرود می‌گوید: تمام کارهایی که من خوانده‌ام برایم خیلی خاطره‌انگیز است و از آن‌ها خاطره خوب دارم. یکی از کارهایی که خوانده‌ام و بسیار مورد توجه قرار گرفت، اثر «خجسته باد این پیروزی» بود. به یاد دارم که حدود یکی دو ماه قبل از عملیات بیت‌المقدس که برای آزادی خرمشهر انجام شد، به ما سفارش دادند که یک پیروزی بزرگ در راه داریم و باید یک سرود حماسی با این مشخصات بخوانیم ولی نمی‌دانستیم به چه منظور است. این سرود با آهنگ‌سازی احمد علی راغب در سال ۱۳۶۰ ساخته شد:

«از صلابت ملت و ارتش و سپاه ما/ جاودانه شد از فروغ ظفر، پگاه ما/ صبح آرزو دمیده از کرانه‌ها/ شاخه‌های زندگی زده جوانه‌ها/ این پیروزی، خجسته باد این پیروزی/ خجسته باد، این مبارک بهار/ به باغبان/ خجسته باد/ خجسته باد، این گل‌افشان دیار/ به بلبلان، خجسته باد/ همیشه بادا وطن برقرار/ این پیروزی، خجسته باد این پیروزی/ نو بهار ما از کران دمید، پر شکوفه شد شاخه امید/ خون هر شهید می‌دهد نوید، نوبت ظفر این زمان

رسید/ به کوری دیده دشمنان، شکسته شد سد اهریمنان/ این پیروزی، خجسته باد این پیروزی/ حافظ وطن، تا خدای ماست، لطف ایزدی، رهنمای ماست/ در خط قیام، سیره امام، در شب خطر رهنمای ماست/ به رغم آن دشمن خیره سر، وطن رها شد ز بیم خطر/ صبح پیروزی مبارک باد، این ستم سوزی مبارک باد...» (همان: ۱۶۱۱-۱۶۱۰).

بر اساس تحقیق و جمع‌آوری صورت گرفته در کتاب «این بانگ آزادی»، تعداد سروده‌هایی که با محتوای پایداری، مقاومت و انقلابی از این شاعر بزرگ، به یک اثر موسیقایی تبدیل شده اند ۱۳۲ اثر است که می‌توان به آلبوم «صبح شقایق» اشاره نمود که به یاد شهدای انقلاب اسلامی سروده شده است. این آلبوم دارای قطعاتی شامل: «ای بهشتی سیرت»، «راه رجا»، «شهدید مفتح»، «شهدید مطهری»، «شقایق‌های پرپر»، «شهدید نواب صفوی»، «شهدید حداد عادل» و «به یاد اباذر زمان» است که با خوانندگی محمد گلریز و مهرداد کاظمی و با آهنگسازی احمد علی راغب اجرا شده است. علاوه بر این، اشعار حمید سبزواری در کتاب‌های درسی دانش‌آموزان نیز درج شده است.

۲-۴-۲- آثار موسیقایی تولید شده از شعر ویکتور خارا

با نگاهی به سیر تحولات موسیقی در دوره‌های مختلف درمی‌یابیم که «قرن بیستم، قرن موسیقی‌های اعتراض است. نمونه‌های بسیاری در سراسر جهان وجود دارند که موسیقی به مثابه ابزاری سیاسی، اما بسیار کارآمد و تأثیرگذار، نقش خود را در عرصه سیاست و اجتماع به‌خوبی ایفا کرده‌اند؛ در فرهنگ‌های مختلف و به‌خصوص آمریکای لاتین و کشورهای آمریکای مرکزی (نظیر مکزیک و پرو) و آمریکای جنوبی (شیلی، آرژانتین، بولیوی و برزیل) موسیقی‌های اعتراض، فراتر از موسیقی صرف عمل کرده‌اند؛ درهم تنیدگی مبارزه سیاسی و حتی مبارزه مسلحانه با موسیقی و زندگی موسیقی دان‌ها، مؤید این مطلب است.

حوادث مختلفی چون انقلاب ۱۹۵۹ کوبا، دهه ۷۰ و سیطره رژیم‌های دیکتاتوری در بولیوی، پیروزی سالوادور آلنده در انقلاب ۱۹۷۰ شیلی و کودتای پینوشه (augusto jose Ramon pinochet) و دیکتاتوری او، حکومت سرکوبگر «خوان دومینگو پرون» (juan domingo peron) در آرژانتین، پیروزی انقلاب نیکاراگوئه در ۱۹۷۹ و همچنین منارعات سیاسی و جنگ‌های داخلی در آمریکای مرکزی و مبارزه علیه سیاست‌های آمریکا و دخالت CIA در این کشورها، همه و همه مجموعه‌ای چند لایه و مؤثر از موسیقی‌های اعتراض را شکل دادند.» (بشارتی، ۱۳۸۷: ۸).

در سال ۱۹۷۳ در کشور شیلی سرودی به نام «مردم متحد هرگز شکست نخواهند خورد» توسط سرخیو اورتگا (Sergio ortega)، آهنگساز شیلیایی به همراه ویکتور خارا از مشهورترین و تأثیرگذارترین چهره‌های موسیقی

و انقلابی، ساخته و بارها توسط ویکتور خارا اجرا شد که تأثیرات عمیقی بر مردم انقلابی گذاشت. این سرود علاوه بر شیلی در سایر کشورها و از جمله کشور ایران نیز گسترش یافت. آخرین اجرای این سرود توسط ویکتور خارا در استادیوم سانتیاگو با همراهی پنجاه هزار نفر در بند، بود که بعد از آن ویکتور خارا و زندانیان آن استادیوم به گلوله بسته شدند که امروزه راز نیمکت‌های خالی چوبی با پایه های بتونی استادیوم ملی سانتیاگو، به همین داستان غم-انگیز باز می گردد:

«مردم متحد هرگز شکست نخواهند خورد/ مردم متحد هرگز شکست نخواهند خورد/ به پا خیز و سرودی بخوان/ پیروزی از آن ماست/ بین که چگونه پرچم‌های همبستگی در حال اهتزازند/ تو نیز در این راه به من خواهی پیوست/ و سرود و پرچم تو نیز شکوفه خواهد داد/ روشنایی سرخ سپیده‌دم/ خبر از زندگی پیش‌رو می‌دهد/ به پا خیز و مشتهایت را گره کن/ مردم در راه پیروزی‌اند/ زندگی فردای مان بهتر است/ برای فتح خوشبختی/ بانگ هزاران مبارز به پا خواهد خاست/ بخوان سرود آزادیات را/ چرا که وطن تنها با اراده من و تو پیروز خواهد شد/ اینک مردم به پاخاسته/ با بانگ بلند فریاد می‌زنند: به پیش، به پیش.../ مردم متحد هرگز شکست نخواهند خورد،/ این وطن است که متحدان می‌کند/ از شمال تا جنوب، مردم به پا می‌خیزند/ از معدن‌های نمک تا جنگل‌های جنوب/ مردم متحد در مبارزه و کار/ مردم متحد در مبارزه و کار/ گام‌هایشان خبر از آینده می‌دهد/ به پا خیز و سرودی بخوان/ پیروزی از آن مردم است/ اینک میلیون‌ها نفر حقیقت را نشان می‌دهند/ ارتش پولادین مردم مصمم است/ و عدالت و خرد را در دستان‌شان دارند/ زنان نیز اینجایند/ دلاورانه و مشعل به‌دست/ دوشادوش کارگران ایستاده‌اند» (خارا، ۱۳۸۸: ۹۵-۹۴).

۳-۴-۲- آثار تولید شده موسیقایی متأثر از شعر و موسیقی ویکتور خارا در ایران

با پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن ۱۳۵۷، پرداختن به سرودها و آهنگ های انقلابی و حماسی رونق بسیاری پیدا کرد به گونه‌ای که در مناسبت‌های مختلف از جمله: دهه فجر انقلاب اسلامی، دفاع مقدس و ... آثار فراوان موسیقایی تولید و اجرا شد. در آن برهه علاوه بر ظرفیت شعر و موسیقی کشور، از آثار موسیقایی تولید شده در کشورهایی که حکومت‌های استبدادی را به زیر کشیدند نیز استفاده شد. یکی از این آثار، سرود «مردم متحد هرگز شکست نخواهند خورد» از ویکتور خارا شاعر انقلابی شیلیایی است. نماهنگ «بر پا خیز» یکی از سرودهای معروف دوره انقلاب اسلامی است که با تأثیر از محتوا و آهنگ ویکتور خارا توسط علی ندیمی سروده شد و در سال ۱۳۵۷ در پیروزی انقلاب اسلامی پخش شد:

«بر پا خیز از جا کن بنای کاخ دشمن/ چو در جهان قیود بندگی/ اگر فتد به پای مردمی/ به دست توست به رای مشته توست/ رهایی جهان ز طوق جور و ظلم/ به پا کنیم قیام مردمی/ رها شویم ز قید بندگی/ هم پاییم هم راهیم هم رزمیم هم سازیم/ جان بر کف برخیزیم برخیزیم پیروزیم/ به هر کجا نشان ز ثروت است/ ز حاصل تلاش

کارگر است/ زمین غنی ز رنج برزگر/ ز همتش شود ز دانه خرمنی/ به پا کنیم قیام مردمی/ رها شویم ز قید بندگی/ اگر شود صدای ما یکی/ ز خشم خود شرر به پا کنیم/ بنای صلح جاودان نهیم/ به پای حق چو جان خود فدا کنیم/ به پا شود قیام مردمی/ رها شویم ز قید بندگی...» (ایران صدا: ۱۳۹۷).

این نمahنگ بر اساس و تأثیر همین ملودی از ویکتور خارا و با شعری از «نیلوفر شادمهری» با در نظر گرفتن ملاک‌های انقلاب اسلامی توسط خانه موسیقی بسیج و بسیج صدا و سیما با اجرای گروه کُر محراب تهران در سال ۱۳۹۵ به مناسبت دهه فجر به یک اثر موسیقایی تبدیل شد که در موزیک ویدیوی آن هم شاهد روایت نهضت اسلامی در دوران معاصر شامل نهضت جنگل، نهضت مشروطه، پیروزی انقلاب اسلامی، دفاع مقدس، دانش و پیشرفت‌های علمی انقلاب اسلامی هستیم:

«تو را یل قبیله زاده‌اند/ به دوشت این علم نهاده‌اند/ به دست توست سپاه شب اسیر/ اراده کن نفس ز خار و خس بگیر/ اگر علم کنون به دوش توست/ نوید حق به یک خروش توست/ راهی شو ره روشن از من چون کوه آهن/ جاری شو تا ردت آتش زند به خرمن/ بر پا خیز از جا کن بنای کاخ دشمن/ تو وارث فتوح خیبری/ برون شو از قیام حیدری/ به تیغ خود به رهروان زدی/ ز جام کس سرای هر ستمگری/ قدم بنه چنان پیمبری/ که بشکند بتان دیگری/ شبی پر از نشانه می‌رسد/ صدای جاودانه می‌رسد/ نوید حق به حق عیان شود/ زمین پر از صدای آسمان شود/ طلایه‌دار این سحر تویی/ بر این نشان مفتخر تویی/ راهی شو ره روشن از من چون کوه آهن/ جاری شو تا ردت آتش زند به خرمن/ بر پا خیز از جا کن بنای کاخ دشمن» (ایران صدا: ۱۳۹۷).

حوزه تأثیرپذیری از شعر و موسیقی ویکتور خارا به ایران محدود نمی‌شود بلکه در اغلب نقاط دنیا به‌ویژه در کشورهای آمریکای لاتین مانند: کوبا، آرژانتین، اروگوئه، پرو، برزیل، السالوادور، نیکاراگوئه رواج و رونق فراوانی یافت و خوانندگان و گروه‌های زیادی برای او ترانه ساخته یا در آهنگ‌ها یا آلبوم‌هایشان به ویکتور خارا اشاره نموده و از او تأثیر پذیرفته‌اند.

۳- نتیجه‌گیری

با بررسی صورت گرفته در آثار شاعران مورد نظر، حمید سبزواری از ایران و ویکتور خارا از کشور شیلی به نتایج و جمع بندی ذیل می‌رسیم:

بدون شک یکی از مهم‌ترین ابزارهای ادبیات پایداری، شعر و موسیقی است. شاعران و نویسندگان با این سلاح دارای برد مؤثر و مفید که به صلابت باروت و پولاد است، در پی تأثیرگذاری در برابر ظلم و ستم ناشی از طاغوت-های زمان هستند که بتوانند التیام‌بخش زخم‌های کاری بر پیکره جامعه خود باشند و امید به آینده روشن را در دل مردم زنده نگاه دارند، که صد البته گاهی این رسالت نقش خود را، فراتر از مرزهای سیاسی و جغرافیایی ایفا می‌نماید. از این‌رو، شعر و ادبیات مقاومت در مقایسه با سایر انواع ادبی، عمومیت و جهان‌شمولی بیشتری دارد.

یک موضوع قابل تأمل در این زمینه، قابلیت تبدیل شدن شعر شاعران به ترانه و سرود حماسی است که خاصیت فراگیر و تاثیرگذار دارد. زمانی که مخاطبان اشعار شاعران، از جرگه هم زبانان فراتر رفته و به مردمان هم-دلی می‌رسد که در هر جای دنیا، با شرایطی مشابه، می‌توانند مخاطب اندیشه و احساس شاعر باشند.

اشعار حمید سبزواری که در دوران پیروزی انقلاب اسلامی و دفاع مقدس به سرودها و آهنگ‌های حماسی تبدیل شد، نقش بسیار مؤثری در این پیروزی‌ها داشت؛ اما عدم ترجمه اشعار این شاعر بزرگ، علی‌رغم سرودن اشعاری با موضوعات فرا مرزی مانند فلسطین، بوسنی هرزگوین و ... باعث گردید حیطه تاثیرگذاری آن، تنها به داخل مرزهای جغرافیایی و سیاسی ایران محدود شود. موضوع قابل تأمل دیگر شهرت یا عدم شهرت این شاعران، در سطح جهانی است؛ ویکتور خارا جدا از قدرت سخن و شعر، مخاطب جهانی یافته است و دلیل آن نیز فعالیت‌های گسترده او، دیدارهای مکرر با اشخاص تاثیرگذار سیاسی یا چهره‌های مطرح بین‌المللی و هنرمندان مختلف جهانی و شرکت در جشنواره‌ها و کنگره‌های گوناگون است. امری که به‌عنوان مثال در خصوص شاعران ایرانی دیده نمی‌شود؛ زیرا نه ابعاد اندیشه و سخن آنان مخاطب جهانی می‌یابد و نه حضور و فعالیت‌های آن‌ها در سطح بین‌المللی گسترده بوده است.

به همین دلیل اشعار ویکتور خارا با توجه به تسلط او به موسیقی و ترانه، در قالب آهنگ‌های حماسی و انقلابی، مرزهای جغرافیایی را درنور دیده‌اند و در بسیاری از کشورها، الهام‌بخش ترانه سرایان انقلابی گشته‌اند؛ که نمونه بارز آن در ایران، سرود و نم‌هنگ «برپاخیز» که برگرفته از سرود «مردم متحد هرگز شکست نخواهند خورد» اثر «سرخو اورتگا» و «ویکتور خارا» است که نم‌هنگ‌ها و سرودهایی بر اساس همین ملودی در ایران ساخته و در دوره‌های مختلف بازخوانی شده است. این مهم در خصوص شعر حمید سبزواری محقق نشده است که می‌تواند در راستای معرفی شاعران ایرانی به دنیا، با ترجمه آثار آن‌ها و شرکت در جشنواره‌ها و کنگره‌های بین‌المللی تلاش بیشتری صورت گیرد. در جدول ۱، می‌توان بن‌مایه‌های پایداری مشترک در شعر حمید سبزواری و ویکتور خارا را مشاهده نمود.

جدول ۱. بن‌مایه‌های پایداری مشترک در شعر حمید سبزواری و ویکتور خارا

ردیف	نام شاعر	بن‌مایه‌های پایداری مشترک در شعر حمید سبزواری و ویکتور خارا									
		وطن	آزادی	امید به آینده	مبارزه با دشمن	اتحاد	عدالت	دعوت به بیداری و مبارزه	مقاومت و پایداری	مبارزه به وسیلهٔ قلم	اعتراض به بیگانه پرستی
۱	حمید سبزواری	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

۲	ویکتور خارا	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

همچنین، جدول ۲، بن‌مایه‌های پایداری غیرمشترک در شعر حمید سبزواری و ویکتور خارا ارائه شده است.

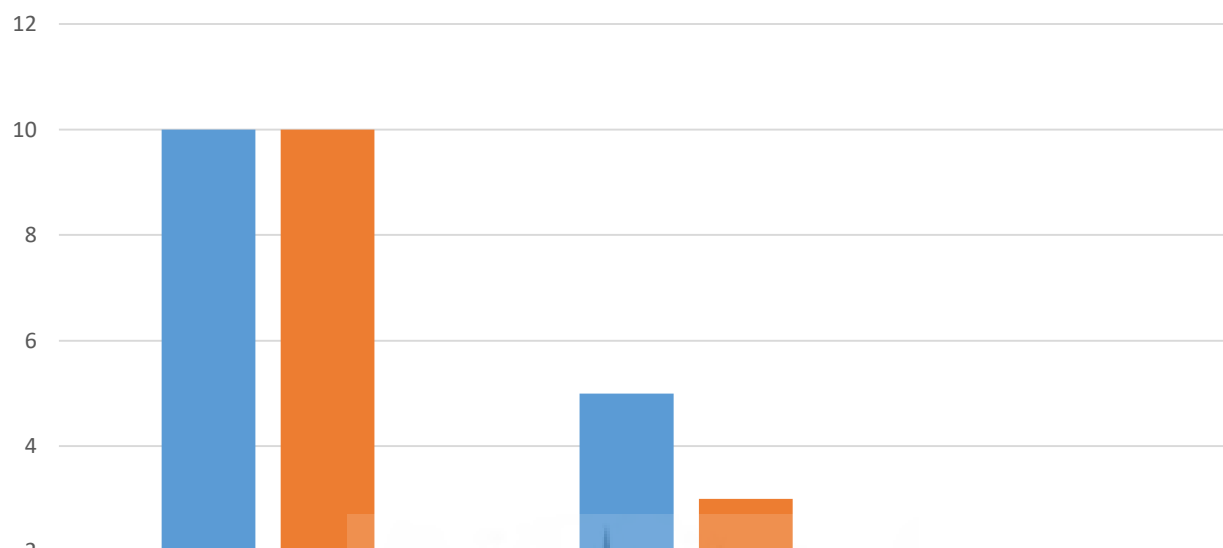
جدول ۲. بن‌مایه‌های پایداری غیر مشترک در شعر حمید سبزواری و ویکتور خارا

ردیف	نام شاعر	بن مایه های پایداری غیرمشترک در شعر حمید سبزواری و ویکتور خارا							
		اعتراض به سختی کار	تجلیل از شهیدان	شخصیت های تاریخی	امید به منجی	الهام از تحولات منطقه	اعتراض به بی تفاوتی مردم	توصیف فقر	اعتراض به خشونت حاکم
۱	حمید سبزواری	-	*	*	*	-	-	-	-
۲	ویکتور خارا	*	-	-	-	*	*	*	*

در نمودار ۱ نیز می‌توان بن‌مایه‌های پایداری مشترک و غیرمشترک را در شعر حمید سبزواری و ویکتور خارا مشاهده نمود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نمودار بن مایه های پایداری مشترک و غیر مشترک در شعر حمید سبزواری و ویکتور خارا

منابع کتاب‌ها

- ۱- اسماعیلی، رضا، محدثی خراسانی، مصطفی، اسرافیلی، حسین، (۱۳۹۷)، **این بانگ آزادی**، تهران: سیمرغ هنر.
- ۲- بصیری، محمدصادق، (۱۳۸۸)، **سیر تحلیلی شعر مقاومت در ادبیات فارسی**، کرمان: دانشگاه شهید باهنر.
- ۳- حسام‌پور، سعید و حاجبی، احمد، (۱۳۸۷)، **شعر ادبیات پایداری در کتاب‌های درسی**، تهران: بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس.
- ۴- خورخه لوئیس بورخس و دیگران، (۱۳۸۲)، **شعر آمریکای لاتین در قرن بیستم**، مترجم فریده حسن‌زاده، تهران: ثالث.
- ۵- کاظمی، محمد کاظم، (۱۳۹۰)، **ده شاعر انقلاب**، تهران: سوره مهر.
- ۶- کاکایی، عبدالجبار، (۱۳۸۰)، **بررسی تطبیقی موضوعات پایداری در شعر ایران و جهان**، تهران: پالیزان.
- ۷- سبزواری، حمید، (۱۳۶۷)، **سرود درد**، تهران: موسسه کیهان.
- ۸- _____، (۱۳۶۸)، **سرود سپیده**، تهران: موسسه کیهان.
- ۹- _____، (۱۳۸۱)، **سرودی دیگر**، تهران: سروش.
- ۱۰- شکری، غالی، (۱۹۹۷)، **ادب المقاومة**، بیروت: دارالافتاء الجدیدة.
- ۱۱- محمدی روزبهانی، محبوبه، (۱۳۸۹)، **قسم به نخل، قسم به زیتون**، بررسی تطبیقی شعر مقاومت ایران و فلسطین، تهران: بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس.
- ۱۲- ویکتور خارا، (۱۳۸۸)، **گیتار من**، ترجمه محمد حسن سجودی، اصفهان: نقش مانا.

مقالات

- ۱- ارجستانی، محمد، (۱۴۰۱)، «نگاهی تطبیقی بر ادبیات مقاومت و پایداری در شعر قیصر امین‌پور و کمال ناصر»، فصل‌نامه علمی جستارنامه ادبیات تطبیقی، شماره ۲۱: ۱۵۸-۱۸۴.
- ۲- اولادیان، نسیم، (۱۳۸۴)، «درباره ویکتور خارا، موسیقی‌دان انقلابی شیلی»، نشریه فرهنگ و آهنگ، شماره ۵: ۳۸ - ۳۶.
- ۳- بشارتی، جواد، (۱۳۸۷)، «مردم یک‌دل هرگز شکست نخواهند خورد»، سال نهم، جام جم: ۸-۹.
- ۴- پروین‌زاد، شهلا، (۱۳۸۱)، «کتاب‌شناسی استاد حمید سبزواری»، کیهان فرهنگی، شماره ۱۹۱: ۲۲-۲۰.
- ۵- ترک تتاری، محمدرضا، (۱۳۹۰)، «میوه غریب»، نشریه گزارش، شماره ۲۲۸: ۶۲-۶۰.
- ۶- جعفری ارژیه، فاطمه، (۱۳۹۰)، «صدای اعتراض قلم»، نشریه گزارش، شماره ۲۲۸: ۵۶-۵۵.
- ۷- داورپناه، رضا، (۱۳۹۶)، «دانشنامه جهان اسلام»، نشریه شماره ۲۲: ۷۲۳-۷۲۱.
- ۸- ربیعیان، محمدرضا، (۱۳۸۵)، «موسیقی و سنت‌های اعتراض»، نشریه آزما، شماره ۴۵: ۲۳-۲۲.
- ۹- سنگری، محمدرضا، (۱۳۸۳)، «ادبیات پایداری»، مجله شعر، شماره ۳۹: ۹ - ۱.
- ۱۰- صادقی بروجنی، خسرو، (۱۳۸۳)، «این سرزمین مال ماست»، نشریه چیستا، شماره ۲۱۰: ۷۹۶-۷۹۳.
- ۱۱- فرمی‌باف، سید حسین، (۱۴۰۱)، «مبانی قرآنی ضرورت مقاومت در اشعار فارسی»، فصل‌نامه علمی جستارنامه ادبیات تطبیقی، شماره ۲۲: ۲۶۱-۲۲۵.
- ۱۲- محمدرپور، محمدامین، (۱۳۹۰)، «ویکتور خارا، شاعر و خواننده خلق»، ماهنامه چشم‌انداز ایران، شماره ۶۹: ۹۵-۹۴.

- ۱۳- میرقادری، سید فضل‌الله و کیانی، حسین، (۱۳۹۱)، «بن‌مایه‌های ادبیات مقاومت در قرآن»، دو فصل‌نامه مطالعات ادبی متون اسلامی، پژوهشکده اسلام تمدنی، شماره ۱، ۹۵-۶۹.
- ۱۴- همایون، رامتین، (۱۳۷۷)، «موسیقی در ایران: فصلی فشرده از تاریخ موسیقی در ایران»، نشریه مقام موسیقایی، شماره ۳، ۱۱-۶.

پایان‌نامه

- ۱- صدیقیان‌زاده، قاسم، (۱۳۹۰)، «بررسی مؤلفه‌های پایداری در شعر دفاع مقدس با تکیه بر شعر قیصر امین‌پور و سلمان هراتی»، استاد راهنما دکتر احمد امیری خراسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان.

منابع الکترونیکی

۲۸. <http://music.iranseda.ir>. شادمهری، نیلوفر، (۱۳۹۷)، «برپاخیز»، صدای موسیقی، پایگاه جامع موسیقی ایرانی
۲۹. ندیمی، علی، (۱۳۹۷)، «برپاخیز»، صدای موسیقی، پایگاه جامع موسیقی ایرانی <http://music.iranseda.ir>
۳۰. خبرگزاری فارس، (۱۳۹۹) <http://farsnews.ir>

